

նուրն. եակառը կատուի յատկութեանց հետ մէկտեղ՝ վազրի ոյժը ունի, ուստի հեշտութեամբ կրնայ ծառերու վրայ ելնել: Այս գոռում գոչումներուն հետ մէկտեղ ասդիէս անդիէն կլսուին նաեւ աղուար ըստած տեսակ մը կապկաց անախորժ եւ անտանելի ձայները, որ կղզան իրենց թշնամի եակառին մօտաւորութիւնը, եւ քանի որ նա աւելի մօտենայ՝ այնչափ աւելի կգոռան: Ծառերուն գազաթները նստած անհամար թռչունները անոնց ձայնէն կղարթին, ու մեծ կռկռոց ու ճռռողիւն կհանեն. ահաւելի թռքանները (որ թռկակի նման թռչուններ են) ծառերուն բարակ ճիւղերուն ծայրերը նստած՝ իրենց թմբուկի զարնուածքի նման ձայներով օդը կհնչեցնեն: Վարը ծառերուն տակը անհամար թռչնաւոր օձերու շշկոցները կլսուին. ասոնց թոյնն այնպէս սաստիկ է որ ինչ բանի գպչի՝ իսկոյն մահ կպատճառէ. բայց այս օձերը միանգամայն իրենք ալ թշնամիներ ունին, որոց մէջ գլխաւորներն են թռչնաւոր կարիճներ, բոտոտներ, մամուկներ՝ ամէն մէկը խնձորի չափ մեծութեամբ: Մեծամեծ կռունկներ եւ անոնց նման թռչունները բարձր բարձր եղէգներու մէջ կպտըտին, ու իրենց սուր աչքերովը այն ահագին գորտերը կորոնան՝ որ իրենց ձայներով անտառին աղաղակը կաւել-

ցընեն: Այն գիշերուան միջոցին պատերազմն ու արիւնհեղութիւնը անդադար կշարունակուի, եւ այն ժամանակ միայն կգադրի՝ երբոր արեւուն կրակի նման տաք ճառագայթներով բոլոր կենդանիները ուժէ կընկնին ու մինչեւ արիւնը ուռչտ գաղաններուն կատաղի կիրքերն անգամ կհանգարտին:

Այն բիւրաւոր կենդանեաց մէջ խիստ քիչ կան որ խաղաղասէր ու անվնաս են. մնացեալները միշտ զանոնք հալածելու ու ջարդելու ետեւէ են: Գետին մէջէն դանդաղ դանդաղ շարժելով հազարաւոր կրիաներ գուրս կենն, աւազոտ տեղեր երկայն ու նեղ փոսեր կփորեն ու անոնց մէջ կը դնեն իրենց հաւկիթները: Ամէն մէկ կրիայ օրը 8 կամ 10 հաւկիթ կձգէ, ու մինչեւ սահմանեալ ժամանակին այնպէս կշարունակէ. եթէ երեւակայեմք որ միլիոնաւոր կրիաներ այդ գործողութեան մէջ են, կրնամք հասկընալ թէ որքան հաւկիթ կգիզուի այն տեղերը: Կրիաներուն այս գործողութեանը արդեւ չկայ ամենեւին. վասն զի եթէ որ կրամոլ եակառը վրաները յարձրկի ու մի առ մի կռնըկի վրայ բերելով՝ անոնց գլուխներուն մէջէն հանէ զիրենք, մնացեալ կրիաները հանգարտ կերպով եւ առանց վախի հաւկիթ ձգելու գործողութեանը հետ կըլինին:

(Աւարտն յառաջիկայս).

Փ Ո Ր Ո Ր Ի Կ Ն Ե Ր Ո Ւ Գ Ո Ւ Շ Ա Կ Ո Ւ Թ Ի Ի Ն.

Օգոստոսի 25-ին եւ 26-ին լուր մը տարածուեցաւ Թրիմու նաւահանգիստները՝ Թէ եւրոպայէն եկած հեռագրական լուրի մը նայելով՝ 26-էն մինչեւ 29 մեծ փոթորիկ մը պիտի պատահի Սեփովուն վրայ: Այս համբաւով ոչ միայն շատ ֆանապարհորդներ իրենց նաւարկութիւնը ետ ձգեցին, այլ եւ ցամաքի վրայ բնակող խեղճ ժողովուրդներ, մինչեւ Թաթարներն ու Զինկեաններն անգամ, մեծ վախի մէջ էին այն օրերը.

վասն զի խօսքը այն կերպով տարածուեց իրենց մէջ՝ Թէ օգոստոսի 26-ին իրիկունը կէս գիշերուն մօտ աշխարհս տակնուվրայ պիտի լինի: Յայտնի բան է որ այն գիշերը մեծ հանդարտութեամբ ու խաղաղութեամբ անցաւ, ինչպէս Թէոդոսիա՝ նոյնպէս անշուշտ եւ ուրիշ նաւահանգիստները, այլ եւ նոյնպէս եւ կամ փոքր ինչ տարբերութեամբ անցան նաեւ մնացեալ երեք գիշերներն ու ցորեկները. բայց այս ըսել է Թէ այն

փոթորիկը գուշակող աստղաբաշխները սուտ համբաւ տարածելու մտքով եւ կամ նաւորդները ընդունայն տեղը վախցընելու դիտաւորութեամբ հնարեր էին այն գուշակութիւնը: Ի՞նչ էր ուրեմն այն գուշակութեան հիմը եւ բուն պատճառը: — Ասոր վրայ արժան կհամարիմք դնել այս տեղ համառօտ տեղեկութիւն մը՝ թէ մթնոլորտին մէջ պատահող փոթորիկները եւ անոնց պատահելու ժամանակները ի՞նչ կերպով կարելի է գուշակել, եւ ի՞նչ աստիճանի աւելի կամ պակաս ճշդութեամբ:

Յայտնի է ամենուրեք թէ փոթորիկը կամ սաստիկ մրրիկը (որ է *սոսա*, *փորքունա*) ամէն ժամանակ եւ ամէն տեղ փոթորկալից ամպերէ առաջ կուգայ: Այս ամպերը սովորաբար իսկզբան փոքր կլինին, յետոյ շուտ շուտ կմեծնան. քիչ ատենէն երկնքին երեսը կծածկեն եւ անոր կապոյտ գոյնը կխափանեն. երբեմն եւս հորիզոնին այլ եւ այլ կողմերը ամպեր կդիզուին. կամ զատ զատ՝ նետուած բամպակի պէս կկենան, եւ կամ շուտով իրարու հետ կմիանան: Ամպերէն ոմանք մթնոլորտին վերի կողմերը գտնուած ժամանակները ճերմակ ու թեթեւ գծերու պէս կերեւան, եւ *գիգակ* (գաղղ. *cirrus*) կըսուին. այն գծերը հետզհետէ կթանծրանան, եւ *դիգակ* (գաղղ. *cumulus*) ըսուած ամպերը կծեւացընեն, ինչպէս որ կտեսնուի աւելի երբ փոթորիկը հորիզոնին վրայ կպտրաստուի: Այնպիսի ամպերուն վրայ զարնուած լոյսը շատ անգամ իրարմէ խիստ տարբեր գոյներ կառնու. տեղ տեղ մուր մոխրագոյն, տեղ տեղ դեղինի զարնող փայլուն գոյներ, երբեմն ալ բաց մոխրագոյն երկայն երկայն գծեր: Երբոր արեւը մոտենու մօտ է, այն ամպերը արեւմտեան կողմը մուր դեղին գոյն կունենան. այն դեղինը յետոյ կդառնայ մոխրագոյն եւ կապոյտ, երբեմն ալ կարմիր:

Փոթորիկը շատ անգամ սկսելէն քանի մը ժամ առաջ կպտրաստուի. օրինակի համար, առաւօտը կտեսնես որ երկնքին երեսը բոլորովին բաց է, կէսօրուան մօտ այլ եւ այլ գծեր կտեսնուին, որով երկնքին երեսը ճերմակագոյն տեսք մը կառնու. արեգակը գոյնը կնետէ, եւ քովերը զանազան բակեր կամ արեւանմանութիւններ կծեւանան. յետոյ ամպերուն դիզակները կթանծ-

րանան, ու վերի ամպերուն հետ կխառնուին: Փոթորկին սկսելէն քիչ մը առաջ երրորդ կարգ մը դարձեալ կծեւանայ ամպերէ, որ աւելի լեռնոտ երկիրներ կպատահի:

Երբոր փոթորիկ մը պիտի ելնէ, օդաչափ կամ ծանրաչափ (*պարոմէթր*) ըսուած գործիքը հանդարտութեամբ ու միակերպ կցածնայ: Շատ անգամ օդը հանդարտ կլինի, եւ նեղիչ տաքութիւն մը կկոխէ ամենուրեք վրայ, թէպէտ եւ այս տաքութիւնը մեծ ազդեցութիւն չերեւցըներ ջերմաչափի վրայ, վասն զի օդոյն վարի կարգերուն մէջն է աւելի, իսկ վերը ցուրտը տիրած կլինի:

Փոթորիկները երկու տեսակ կրնան բաժնուիլ. ոմանց պատճառը վարէն վեր ելնող քամիներն են, եւ ոմանց՝ երկու իրարու հակառակ քամիներուն մէկմէկու հետ զարնուիլը. առաջինները ամառը կպատահին, իսկ միւսները ձմեռը: Այժմ առաջնոյն վրայ խօսիմք:

Մեր երկիրները ամառ ատեն երբեք տեսակ պարագայ կպահանջուի որ փոթորիկ ելնէ. օդի մեծ հանդարտութիւն, գետնի խոնաւութիւն եւ երկնքի պարզութիւն. բայց օդոյ հանդարտութիւնը մինչեւ մթնոլորտին վերերը չհասնիր, վասն զի ընդհանրապէս օդաչափը մէկ երկու օր հանդարտութեամբ կցածնայ. ըսել է թէ օդը ամէն կողմէն վար կվազէ: Ամպերու գծերը թեթեւ հարաւային արեւմտեան քամիներով կքրշուին. ասով գետնին հետ կպած օդոյ զանգուածները ո՛րչափ որ աւելի տաքնան, այնչափ աւելի ուժով դէպ ի վեր կդիմեն. գոլորշիները մթնոլորտին վերերը կթանծրանան, կխրտանան եւ ամպերը կթանծրացընեն. այն միջոցին օդը կզովանայ, եւ արեւը սաստիկ ոյժ չունենար երկրիս եւ օդոյն վրայ:

Այսպիսի ժամանակ կրնայ պատահիլ որ ամպերը նորէն ցրուին՝ թէ որ տաք օդին հոսանքը մինչեւ իրենց բարձրանայ. այս օդը եթէ չոր է, անտարակոյս կցրուէ զանոնք. բայց մթնոլորտին զուգակշռութիւնը թեթեւ պատճառով մը մը կրնայ փոխուիլ: Ամպերէն վար եղած օդոյ զանգուածը որովհետեւ աւելի պաղ է, եւ արեւուն ճառագայթներէն չտաքնար, անոր քովերը տաք օդի հոսանքներ կան որ դէպ ի ամ-

պերը կվազեն, ինչպէս որ կերեւնայ մանր ամպի կտորներուն վազուածքէն. իսկ երկրիս երեսը օդոյ այլ եւ այլ հոսանքները դէպ ի ամէն կողմը կվազեն՝ փոթորիկին սկսելու կողմէն ծագելով: Եթէ օդոյն մէկ կտորը մէկալէն շատ պաղ է, այն քամիներն ալ սաստիկ կլինին. պաղ օդոյ զանգուածները դէպ ի երկիրս կիջնան, գոլորշիները շուտ շուտ կթանձրացնեն, եւ սաստիկ ելեքտրականութիւն կհանեն: Իսկ երբոր օդոյ զանգուածը դէպ ի զենիթ՝ այսինքն դէպ ի երկնքի բարձր կէտը ելնէ, օդաչափը ցածնալէն կդադրի, երբեմն նաեւ կբարձրանայ քիչ մը. բայց փոթորիկին հեռանալուն պէս՝ նորէն կսկսի ցածնալ: Այս փոթորիկները սովորաբար ցորեկուան սաստիկ տաքերուն ատենը կպատահին. օդը շուտով կբացուի, բայց քանի մը օր ետեւէ ետեւ փոթորիկ կելնէ եւ փոթորկալից ամպեր կծեւանան, թէպէտ եւ ամէն անգամ փայլակ ու կայծակ չպատահիր, մինչեւ որ քամիներուն ընթացքը եւ մթնոլորտին վիճակը բոլորովին չփոխուի:

Փոթորիկներուն այս կանոնաւոր ձեւացմունքը ամենէն առաջ հռչակաւոր վոլթա բնագէտը դիտեց Իտալիոյ հիւսիսային կողմերը. բայց մեր երկիրներուն մթնոլորտին մէջ ալ շատ անգամ նոյնպէս կպատահի: Ընդհանրապէս փոթորիկ ելնելուն համար հարկաւոր է որ գոլորշիները շուտ շուտ թանձրանան, եւ այն ամպերէն սաստիկ ելեքտրականութիւն ելնէ. այնպիսի ժամանակ անպատճառ փոթորիկ կպատահի: Իսկ երբոր ելեքտրականութիւնը քիչ է, կրնայ սաստիկ անձրեւ գալ առանց փայլակի եւ որոտման:

Վերջին տարիներս եւրոպայի բնագէտներն ու աստղաբաշխները մեծ ջանքով ետեւէ եղան որ մթնոլորտին մէջ ատեն ատեն պատահող փոթորիկներուն ընթացքը եւ ձեւացմունքը դիտելով՝ կարենան առաջուց գուշակել թէ ե՛րբ պիտի ելնեն անոնք: Նոցա դիտողութեանը եւ աշխատանքին մեծապէս օգնեցին հեռագրական գծերը, որով այժմ աշխարհիս գրեթէ մէկ ծայրէն մինչեւ միւս ծայրը կիմացուի մէկ օրուան մէջ թէ ո՛ւր տեղ ի՞նչպէս է օդը, ի՞նչ վիճակի մէջ է մթնոլորտը, ո՛ր կողմը փոթորկալից ամ-

պեր կպատրաստուին, դէպի ո՛ր կողմը կդիմեն, ո՛րչափ է անոնց ընթացքին սաստկութիւնը, ուստի եւ ո՛րչափ ժամանակի մէջ կրնան այս ինչ կամ այն ինչ տեղը հասնիլ: Իհարկէ քանի որ բնութեան այս մեծամեծ երեւոյթներուն ամէն մէկ մանր կանոնները չեն հասկըցուած, կարելի չէ ըսել թէ այդպիսի գուշակութիւնները ամենայն Յշուկութեամբ կատարուին՝ աստղաբաշխից գուշակած օրովը, ժամովը եւ վայկեաններովը. բայց տարակոյս չկայ որ դարձեալ շատ մեծ բան է որ այն գուշակուած փոթորիկը պատահի ժամանակէն մէկ երկու օր առաջ կամ ետքը:

Ահա այսպիսի նախագուշակեալ փոթորիկներէն մէկն էր այս տարուան մարտ ամսոյն մէջ պատահած սաստիկ փոթորիկը, որ արեւմտեան Ովկիանոսէն դէպ ի Գաղղիա, Իտալիա, Գերմանիա, եւ մինչեւ հարաւային Ռուսաստան պատահեցաւ՝ սոսկալի սաստկութեամբ եւ արագութեամբ, եւ մեծամեծ վնասներ պատճառեց ծովու եւ ցամաքի վրայ: Այսպիսի է նաեւ այս օրերուս եղած գուշակութիւնը. որ թէպէտ օգոստոսի 26-էն մինչեւ 29 եղած միջոցին չհանդիպեցաւ՝ զարմանք չէ, որովհետեւ նոյն ամսոյն 23-ին ու 24-ին Ազովի եւ Սեւ ծովուն քովերը արդէն սաստիկ փոթորիկ մը ելաւ եւ ահագին ալէկոծութեամբ, անձրեւներով ու անդադար կայծակներով որոտմունքներով շատ աւերմունք պատճառեց, տեղ մը աւելի՝ տեղ մը պակաս:

Այժմ քանի մը հետաքրքրական տեղեկութիւններ տամք մեր ընթերցողաց՝ փոթորկալից ամպերուն այլ եւ այլ յատկութեանցը վրայ: Ոմանք կըսեն թէ փոթորիկները օդոյն բարձր կողմերը կպատահին, թէպէտ եւ սովորական կարծիքը այն է թէ փոթորիկը ցած ամպերէն կպատճառի: Քէմփ անունով Ֆանապարհորդ բնագէտը կըսէ թէ «ես Ալպեան լեռներուն վրայ ոչ երբէք ինձմէ վար եղած ամպերուն մէջ տեսեր եմ որոտում եւ փայլակ, հապա միշտ վերի ամպերուն մէջ. միայն թէ ոտքիս տակը եղած ամպերէն դէպ ի վերի ամպերը կայծեր կթռչտէին»:

Երբեմն կարելի է գրեթէ որոշ կերպով իմանալ թէ փոթորիկը մեզմէ ո՛րչափ հեռու է: Երբոր փայլակները հորիզոնական ընթացք մը ունին,

պէտք է դիտել թէ փայլակը երեւնալէն մինչեւ որոտման լսուիլը ո՛րչափ ատեն կանցնի. եւ որովհետեւ յայտնի է թէ ձայնը մէկ րոպէի մէջ 340 մետր տեղ կերթայ, փայլակին եւ որոտման միջոցին անցած րոպէներով պէտք է բազմապատկել 340 թիւը, անով կիմացուի թէ փայլակը քեզմէ ո՛րչափ հեռու է:

Ամենեւին յատնի չէ թէ ամպերուն մէջ ո՛րքան ելեքտրականութիւն հարկաւոր է՝ որպէս զի փոթորիկը սաստիկ եւ կամ թեթեւ լինի. եւ այս բանիս համար թէպէտ շատ փորձեր ըրած են մինչեւ ցայժմ բնագէտք, բայց չեն կրցած որոշ կանոն մը գտնել. սակայն հաւանական է որ լաւ դիտելով զանազան փոթորիկներուն յատկութիւնները՝ կարենան վերջապէս ընդհանուր կանոնի մը տակ ձգել այս երեւոյթները: Սովորաբար կըսուի թէ ամպը փայլակէն կբացուի, եւ անծրել կթափի. բայց անծրել բերողը քամին է. որով գոլորշիները խոշոր խոշոր կաթիլներ կծեւանան ու կբըշուին հորիզոնական դիրքով: Ըսել է թէ գոլորշիներուն թանձրանալը՝ փայլակէն առաջ լինելով, շատ անգամ որոտման ձայնը դեռ չլսուած՝ անծրել կուգայ. իսկ արդ որոտմունքը մէկ րոպէի մէջ 340 մետր տեղ կհասնի, ապա ուրեմն թե՛ անծրելին պատճառ փայլակը լինէր, հարկ կլինէր ըսել՝ թէ ջրոյ կաթիլները գրեթէ հաւասար արագութեամբ կթափին, որ անկարելի բան է:

Փոթորիկները սովորաբար աւելի ստէպ եւ աւելի սաստիկ կպատահին լեռնոտ երկիրներ՝ քան թէ դաշտերու մէջ. վասն զի լեռներու մէջ քամիներուն փչելովը աւելի շուտով կթանձրանան գոլորշիները. միանգամայն լեռները ամպերուն շարժմանը արգելք լինելով՝ անոնցմէ ելած ելեքտրականութիւնը կերպով մը կհաւաքուի ու կբռնուի մէկ կէտի վրայ: Շատ երկիրներ լեռներուն մէկ կողմը փոթորիկ կպատահի, իսկ միւս կողմը որ դաշտային է՝ ամենեւին չպատահիր:

Աշխարհիս երեսը ուրիշ ամէն երկիրներէ աւելի փոթորիկները սաստիկ կպատահին երկու արեւադարձից մէջտեղունքը: Առաւօտուն երկինքը բաց կլինի, բայց կէսօրուան դէմ ամպերը կբռնուին, փայլակները կսկսին անդադար փայլատակիլ, եւ որոտմունքները կգողան այնպի-

սի սոսկալի ձայներով որ մեր երկիրները չեն լսուած: Ճանապարհորդներուն պատմածին նայելով՝ այն կողմերու փոթորիկներուն սաստկութիւնը խելքէ մտքէ դուրս բան է: Ամերիկայի տաք կողմերը այն փոթորիկներուն կըսեն *րոունասու* կամ *քրովասու*. Հնդկաստանի կողմերը *ուռակսն* կամ *հուռիսն*. Չինու ծովերուն մէջ յունական բառով *քիփոն* կամ *սիւփոն*: — 1681-ին Անթիլեան կղզիներուն քովը այնպիսի փոթորիկ մը պատահեց է որ առաւօտեան 8 ժամէն սկսեալ մինչեւ երկրորդ օրուան 4 ժամը բշեր է. շատ նաւեր ծովուն երեսէն նետուել են ցամաքին վրայ հեռու տեղ. մէկ նաւ մը նետուել է անտառի մը մէջ, մէկ ուրիշ մը բարձր ժայռի մը վրայ: — Հնդկաստանի մէջ 1831-ին հոկտեմբերի ետքի օրերը այնպիսի փոթորիկ մը ելեր էր որ տասը հազար հոգւոյ մահուան պատճառ եղաւ: Մատրասէն Կալկաթա եղած ճանապարհը ծովեզերքէն 14 քիւրմետր կամ վերստ հեռու էր, եւ սակայն ծովը այն ճանապարհը կօխեց՝ մինչեւ 8 կանգուն բարձրութեամբ. Պալասօր քաղաքին դռները հասաւ, կամուրջը քանդեց, եւ նաւու մը կտորները քաղաքին վրայ նետեց: — Ամերիկայի Կուատալուփա քաղաքին վրան եւս սոսկալի փոթորիկ մը ելաւ 1825-ին յուլիսի 7-ին, այնպէս որ ահագին թնդանօթներ իրենց կեցած տեղերէն մէկդի բշուեցան:

Այսպիսի փոթորիկներուն մօտենալը երբեմն առաջուց կգուշակուի մասնաւոր նշաններով. բայց այն նշանները շատ աղէկ դիտուելով միայն կրնան հասկըցնել թէ ելնելու փոթորիկը մեծ է թէ փոքր: Ընդհանրապէս փոթորիկին ելնելէն առաջ արեւմտեան թեթեւ քամի մը կփչէ, երբեմն ալ կատարեալ հանդարտութիւն մը կտիրէ, այնպէս որ ամենեւին քամի չփչեր, եւ օդոյն տաքութիւնը շատ կպակսի. ըսել է թէ քիչ ատենէն փոթորիկը պիտի սկսի:

Մինչեւ ցայժմ կարելի չէ եղած որոշ կերպով իմանալ թէ աշխարհիս այլ եւ այլ կողմերը տարին քանի՞ փոթորիկ կպատահի. բայց ընդհանրապէս դիտուած է որ երբ կանոնաւոր քամիներուն փչումը դադրի, փոթորիկ կելնէ:

Եւրոպայի արեւմտեան եզերքը եւ Գերմանիոյ մէջ ընդհանրապէս տարին 20 փոթորիկ կհամ-

րուի. փեթրպուրկ եւ Մոսքուա 17, Խաղան 9, ներքինսը 2, եւ Իրքուծսը 8: — Գնեմք թէ տարին 100 փոթորիկ պատահի. չորս եղանակաց մէջ պատահած փոթորիկները՝ անոր համեմատութեամբ՝ կրնամք այս կերպով բաժնել.

	Ձմեռ	Գարուն	Ամառ	Աշուն
Արեւմտեան եւրոպա	8,9	17,7	52,5	20,9
Զուիցերի	0,4	20,6	69,0	10,0
Գերմանիա	1,4	24,4	66,0	8,2
Միջին եւրոպա	0,0	15,7	79,3	5,0

Ինչպէս որ այս ցուցակէն եւս կերելի, արեւմտեան եւրոպայի մէջ բոլոր տարին պատահած փոթորիկներուն միայն 10^{րդ} մասը ձմեռը կապտահի, իսկ ամառը անոր կէսը. Զուեցերիի ու Գերմանիոյ մէջ ձմեռը փոթորիկ պատահիլը խիստ

կարգէ դուրս բան է. բայց ամառը երեքին երկուքը այն տեղը կապտահի: Եւրոպայի ու Ասիոյ մէջտեղերը ձմեռը փոթորիկ չլինիլ. փոթորիկներուն չորսին երեքը ամառը կապտահին, զարնան եւ աշնան պատահածներն ալ այն միջոցներուն տաք ամիսներուն կապտահին. ուստի կարելի է իրաւամբ ըսել թէ տարւոյն կէսին մէջ ամենեւին փոթորիկ չլինիլ:

Միջերկրական ծովուն հիւսիսային կողմերը, եւ գլխաւորապէս Յունաստան, փոթորիկներու ժամանակը զարունն ու աշունն է. նոյնպէս եւ Իտալիա, ուր տարին գրեթէ 40 փոթորիկէն աւելի կապտահի: Հռոմ քաղաքին կողմերը բոլոր տարին 64 օր միայն անձրեւ կուգայ, իսկ Պատուա քաղաքը տարւոյն մէջ 120 օր:

Տ Ն Տ Ե Ս Ա Կ Ա Ն Ս Ե Ղ Ե Կ Ո Ւ Թ Ի Ի Ն Ք

Ճանապարհի վրայ պատահած փորձանքներու եւ հիշատակութեանց ասեմ ընելու առաջին դարձանքերը.

Շատ գիպուածներ, փորձանքներ, հիւանդութիւններ կապտահին մարդուս, մանաւանդ ճանապարհորդութեան ատեն, որոց դարմանը անպատճառ պէտք է ընել՝ առանց բժշկի սպասելու կամ մինչեւ որ բժիշկը հասնի: Ո՛րչափ անգամ եղած է որ այսպիսի փորձանքէ մը ետքը պէտք եղած առաջին դարմանները չընելով՝ յետոյ բժիշկ հասնելէն վերջը անդարմանելի եղած է փորձանքը կամ հիւանդութիւնը: Իրաւ է որ շատ մարդիկ ընտանեկան կամ թէ պառաւական ըսուած հնարքներով դարման կրնեն այսպիսի ժամանակ, բայց այն դարմանները ամէն մարդ չգիտնար, եւ կամ այնպիսի կերպով կրնէ որ օգուտի տեղ աւելի կվնասուի հիւանդը: Մեք այստեղ գլխաւոր փորձանքներն ու անոնց գելերը գնեմք, որչափ որ կարելի է պարզ եւ համառօտ բացատրութեամբ:

ԿԱԹՈՒԱՍ, ՈՐ Է ՏԱՄԼԱ.

Ո՛ր եւ իցէ կաթուած, որ է տաճկերէն սաւիա ըսուածը, խիստ քիչ անգամ կապտահի որ յանկարծական լինի, այլ միշտ առաջուց կիմանայ հիւանդը երբոր գլուխը կը ցաւի կամ հծանրանայ, ականջները կխօսին, գլուխը կպտտի եւ ուշը կվերանայ:

Երբոր հիւանդի մը կաթուած կզարնէ, պէտք է իսկոյն հիւանդը այնպէս պառկեցընել որ գլուխը բարձր կենայ, հագուստին կոճակները եւ կապերը քակել, վիզը եւ կուրծքը բանալ, գլուխը պաղ ջրով թրջել, մանաւանդ ջրի մէջ թրջած լաթ եւ կամ սառույց դնելով գլխուն վրայ. ոտքերը տաք ջուր դնել, ջրին մէջ մահանելս (հարսալ) կամ մոխիր ձգելով, սրունքներուն մանանելս դնել ջրով կամ քացախով շաղուած, եւ որչափ կարելի է շուտով առատ արիւն առնել: